

Előfizetési ár:

Egész évre ..... 4 frt.

Félévre ..... 2 frt.

Hirdetések soronként 10 kr.

Mindenemű közlemények a szerkesztőhöz intézendők.

22-dik sz.

Megjelen minden hó 1-én és 15-ikén.

Megrendelhető minden pósta-hivatalnál és a szerkesztőségénél R.-Palotán vagy Budapesten az állatorvosi tanintézetben.

MÁSODIK ÉVFOLYAM.

VETERINARIUS

állatorvógyászati, állategészségügyi, tenyésztési s állattartási szakközlöny.

Felelős szerkesztő és tulajdonos: **Nádaskay Béla**, tr; társszerkesztő: **Varga Ferencz**, tnr.

Tartalom: Állatorvosi ügyeink. — Rendészeti és törvényszéki esetek. Közli: Dr. Czakó Kálmán tnr. (IV. Folytatás).
Tárcza: Létért való küzdelmünk és a társadalom. Dr. Müller Kálmántól. — Különfélék. — Szerkesztői közlemények.

Állatorvosi ügyeink.

Az „Állatorvosi egylet” megalakítására kiküldött bizottság, f. hó 6-án ülést tartott, melynek tagjai megbízatásuk alapján a következő felhívást intézik a t. szaktársakhoz:

Tisztelt Szaktársak!

Midőn a „Vet.”-ban felhangzott szózatot annyi ügybuzgó szaktárs követé, hogy f. é. augusztus hó 29-én a m. orvosok és term. vizsgálók nagygyűlése alkalmával lehetőségessé vált külön állatorvosi szakosztályt képezni: ezen szakosztályi ülésen ő Ngys. Tormay Béla kir. tanácsos úr *állatorvosegylet* alakítását indítványozá, s erre vonatkozó alapszabálytervezetet is nyújtott be.

A gyűlés ezen indítványt, melylyel ő Ngys. hangosan tanubizonyosságát adá annak, hogy mindenkor és mennyire szíven hordja az állatorvosi ügyek fejlődését, s hogy ezt mindenkor kész hathatós pártolásával is előmozdítani, — általános helyesléssel fogadta s mégis választá a végrehajtó bizottságot, melynek tagjai: ngys. Tormay Béla tanácsos, Dr. Szabó Alajos és Dr. Varga Ferencz tnrók, s Dr. Nádaskay Béla és Nyiri Sándor városi á. o.

Ezen bizottság 1879. november hó 6-án tartott ülésén a Tormay tncsos elnöklete alatt, az általa benyújtott alapszabálytervezetet pontról-pontra megvitatván, azt a „Vet.”-ban közzéteszi, azon felszólítást intézvéen egyidejűleg a t. szaktársakhoz, mely szerint:

Mindazok, kik az állatorvosi ügyek fejlődésére és javulására oly hathatós egyesülés szükségességét érzik, — ne késsenek az állatorvosegyletbe lépésük által ezt erősíteni; s belépésük szándékát mielőbb a végrehajtó bizottság elnökénél, — ngys. Tormay Béla tncsos úrnál (az állatorvosi tanintézetben) bejelenteni.

Ezen bejelentés 1880. év jan. 9-ig annál is inkább teljesítendő, mivel az egylet létrejötte a tagok számától függ, s a jelentés a belépésre kötelezőnek tekintetik.

Az egyleti alapszabálytervezet egész terjedelmében alantabb következik, a mint az a nmélt. Belügyministe

rium elé terjesztendő leend, ha módosítást nem szenved nének.

Az állatorvosok egyletének alapszabályai Magyarországon.

1. §. Az egylet neve, székhelye és kiterjedése.

Az egylet neve: „Magyarországi állatorvosi egylet.”

Székhelye: Budapest.

Ez egy önálló egylet s megalakult, mihelyt 30 tag jelentkezik. Az egylet a magyar korona tartományaira terjed ki.

2. §. *Az egylet célja.*

Az egylet célja: a lehető legtágabb körre való kiterjesztése mindannak, mi az észszerű egészségápolás, a gazdasági háziállataink tenyésztésének javítására vonatkozik; elősegíteni mind olyan törekvéseket, melyek a tudományos állatorvógyászat terjesztését — akár tisztán tudományos térre szorítkozzék, akár állatrendészeti vagy állattörvényszéki eljárások javítását eszközölkék — célozzák; támogatni végre mindazt, mi az állatorvosok jólétét elősegítheti, azok érdekeit védheti.

3. §. *Az egylet céljának elérésére szolgáló eszközök.*

Ezen cél elérésére szolgáló eszközök a következők:

1. Az egylet gyűlései, a melyeken a 2. §-ban felsoroltak felett megbeszélések tartatnak.

2. Egy az egyik gyűléstől a másikig működő és a tárgyakat a gyűlésre előkészítő bizottság.

3. Egy állatorvosi szakközlöny, mely tulajdona az egyletnek és melynek szerkesztésével az egylet titkára, továbbá felügyeletével két a közgyűlés illetőleg a bizottság által meghatározandó bizottsági tag bizatik meg. Az egylet közlönyének kiadása a közgyűlés illetőleg a bizottság által az időszerinti szerkesztőkkel való megállapodás szerint és a törvényes szabályok szemmel tartása mellett történik.

4. Az egyes tagok tagsági díjai.

4. §. *Az egylet tagjai.*

Az egylet tagjai lehetnek:

- a) alapító és pártoló tagok;
- b) rendes tagok;
- c) levelező tagok;
- d) tiszteletbeli tagok.

a) Alapító és pártoló tagja az egyesületnek mindenki lehet, a ki a polgári jogok élvezetével bír, — a ki első évi járulékként legalább 10 forintot fizet, az egyesületbe való belépését írásban jelenti és az egyesület célját elősegíteni igéri.

b) Rendes tagja az egyesületnek lehet minden okleveles, — az állatorvosi gyakorlatra jogosított polgári és katonai orvos, ki az egyesületbe való belépését írásban jelenti, az egyesület célját elősegíteni igéri s 4 forint évi járulékot fizet.

c) Az évi járulékok előlegesen, azaz január hónapban közzéadják a bizottságnak.

Levelező tagokul választathatnak a bizottságon belül vagy kívül lévő szakfelelősök, kiktől az egyesület céljainak előmozdítása várható.

d) Tiszteletbeli tagokul a bizottságon belül vagy kívül levő oly férfiak választathatnak, kik az állatorvósági szakterületen és az ehhez kapcsolódó tudományokban különösen kitűnnek és ezek körül vagy pedig az egyesület érdekében érdemeket szereztek.

Minden alapító tag felvétele után az elnök és jegyző által aláírt fölvételi oklevelet kap; a rendes tag pedig egy fölvételi illetőleg évjegyvet.

5. §. A tagok jogai és kötelezettségei.

Minden rendes tag jogosítva van az évi gyűléseken előadásokat tartani, indítványokat tenni, ilyenek felett szavazni; őket illeti az activ és passiv választási jog; ők részesülnek az egyesület minden előnyeiben. Részt vehet

azon tudományos estélyeken, melyek a bizottság által rendeztetnek.

Felolvasások és indítványok a gyűlés megnyitása előtt három héttel írásban bejelentendők a bizottságnak, mert ezen időben állapítja meg a napi rendet, és a meghívókkal együtt programot küld a tagoknak.

Oly indítványok és előadások, melyek a programban nincsenek érintve és a tárgyalandókkal nincsenek szoros összefüggésben, csak akkor vonhatók tárgyalás alá, ha ennek szükségessége csak a programra szétküldése után volt látható és a gyűlés a bizottság előterjesztésére ebbe beleegyezik.

A tagok a társulat lapját ingyen és bérmentve kapják.

Minden alapító és rendes tag köteleztetik a társulat céljait telhetőleg előmozdítani és a kiadások fedezésére megállapított évi járadékot fizetni.

6. §. Kilépés.

Minden tag, ki az egyesületből ki szándékozik lépni, ezt a kilépés előtt egy évvel egyszerűen az egyesület működő bizottságának írásban jelenti. Olyan tagok azonban, kik az állatorvósági gyakorlatjának jogát törvényes ítélet alapján elvesztik, továbbá az olyanok, kik az állatorvosi karnak és ezen társulatnak becsületére nem válnak, a tagságot a működő bizottság két harmadának szavazatára elvesztik.

Oly tagok, kik az évi járulékkal félévig hátra maradnak, s hat hétre felszólítás után eleget nem tesznek, kiléptetteknek tekintetnek és tőlük a tagsági díj az elmúlt valamint egy következő évre törvényes úton hajtatik be.

7. §. Az egyesület összejöveteléről.

Az egyesület évenként kétszer tart nagy összejövetelt és pedig: egyszer közgyűlést, másodszer szakülést. Rend-

melynek gyermekkorában hiába keressük azon idyll állapotokat, melyekről költők és bölcsészek eszmélnek.

Állatbőrös vad csapatok, óvtalan kitéve az időjárásnak, küzködve mindennel. Szellemileg tespedtek mint állattársaik, nem törődnek azzal, hogy körülöttük mi történik, miként és miért történik.

Barlang után néznek, s hogy azt a kárttevő vadaktól megvédjék, végre néhány szerszámot készítenek maguknak, így keletkezett az emeltyű, a henger és az ík.

E durvanyos szerszámok emelik ki először az embert a többi állatok sorából és érdemesítik Franklin azon elnevezésére: „szerszámkészítő állat.” A szerszámkészítésnek eme kora, oly lassú kibontakozásnak és kiválásnak mintegy átmeneti kora, hogy az ember benne már nem egészen állat, az állat még nem egészen ember.

Csiszolatlan voltából így kibontakozva, az ember eszmélni kezdett, s legközelebb a természethez való viszonyáról iparkodott magának számot adni.

Két érzés vezette őt, a hála és a félelem. Mindent, a mit jónak és kedvezőnek tapasztalt, mint a roszt és kedvezőtlen a mit érzett és a mi bántotta, ugyanoly hajlamokra vezetett vissza, a minőket önmagán is ismert. Egy

TÁRCZA

Létért való küzdelmünk és a társadalom. *)

Irta és a magyar orvosok és természetvizsgálók XX-ik vándor-gyűlésének 1879. évi augusztus hó 28-án tartott megnyitó nagy-gyűlésén előadta Dr. Müller Kálmán.

Archimedes a syracusi tudós Hiero királytól pontot kért túl a föld körén, hogy sarkából vesse e gömböt.

Tudós kívánságán megtört ugyan a király hatalma, de képzeletünkben fennmaradt az archimedesi pont.

Tekintsünk le e pontról földünk és fajunk múltjára. Előttünk a végtelen űr. Kódok foszlányán túl, a csillagok egy messze rendszerében egy parányi pont, mely eljár tengelyen napot éjt nappal váltva fel — ez a mi földünk. Korát nem tudja senki sem. Izzó kérgekíhült és megme-redt. Csend van a világon és élőlény légvétele még nem zavarja a félelmes halotti hallgatást. Földünk *azoicus* korszaka ez. S jönnek az élőlények, sor-sor után, és a hosszú sorok végén, a praehistoricus leletek idejében saját nemünk,

*) Ezen értekezés, mely a nagygyűlés évkönyvébe is felvétetni határozottatott, szerző szívesből átengedvén lapunk számára, közlésével olvasóinknak kedves szolgálatot véltünk tenni. A szerk

kivüli gyűlések rendkívüli tárgyak érdekében a bizottság által legalább 20 tag kívánatára összehíthatók. A meghívás a bizottság részéről legalább 3 héttel a gyűlés előtt történik, mely alkalommal a program közöltetik. Ezen összejöveteleken minden tag részt vehet.

Tudományos estélyek gyakrabban rendeztetnek, de ezek tárgyalásai a nagygyűlés alkalmával szintén ismeretendők.

8. §. *A közgyűlés tevékenysége.*

A közgyűlés tevékenysége magában foglalja:

1. A bizottság tagjainak megválasztását;
2. a tagdíj meghatározását a következő évre;
3. a zárszámadás és költségvetés jóváhagyását;
4. a társulat tevékenysége feletti jelentést a folyó évben;

5. és 6. fontos tudományos napi kérdéseket;

7. vélemények szerkesztését, a hatóságok megkeresésére jelentéseket, kérvényeket, emlékiratokat az országos hatóságokhoz;

8. tudományos előadások és indítványokat.

A nagygyűlés napirendje a bizottság által határozatokat meg.

A közgyűlés határozatképes, ha legalább 20 rendes tag van jelen. Ha azonban a rendes tagok ezen számban nem jelennek meg, és így a közgyűlés nem határozatképes, egy második közgyűlés hívandó össze, mely tekintet nélkül a tagok számára határozatképes.

Minden határozatnál az abszolút szótöbbség dönt.

A gyűléseken történt tárgyalásokról jegyzőkönyv véteik fel, mely a szaklapban a tagokkal közöltetik.

9. §. *Az egyesület vezetése.*

Az egyesület a közgyűlés által vezetetik, a közbeeső

időben pedig a bizottság és annak megbízásából az elnökség intézi az egyesület folyó ügyeit.

10. §. *A bizottság összeállítása.*

A bizottság 11 tagból áll, kik az összes tagok közül a közgyűlésen választatnak, ezek közül a folyton tartó üzlet vezetése céljából legalább hatnak Budapesten vagy közvetlen környékén kell lakni.

A bizottság maga köréből választ: egy elnököt és ennek egy helyettesét, egy jegyzőt, ki egyuttal a pénztárt is kezeli.

Az elnök képviseli az egyesületet kifelé.

Minden kiállított iromány és hirdetés az elnök vagy helyettese és a jegyző által irandók alá; a pénztárkezelésre vonatkozó iratok hasonlóképp az elnök vagy helyettese, nemkülönb a pénztárkezelő azaz a jegyző által látamozandók.

11. §. *A bizottság hatásköre*

A bizottság feladata :

1. A közgyűlés és a szakülések határozatait keresztülvinni.

2. A folyó ügyek a negyedévenként tartandó bizottsági üléseken, melyeken az abszolút szótöbbség dönt, elintézni.

3. A 7. §-ban felhozott a közgyűlés és a szakülések elé tartozó előterjesztéseket, jelentéseket sat. elkészíteni.

4. Valamely tag ideiglenes kizárását eszközölni, mely kizáratás azonban, ha az a 6. §. harmadik indokából eszközöltetik, a közgyűlés határozatával válik véglegessé.

12. §. *Üzleti rendszabály.*

Az üzleti rendszabály a működő bizottság előterjesztésére az egyesület közgyűlése által állapittatik meg.

13. §. *A tagok pörlekedései.*

lyegét süték az élvezetre, s végre öntestüket gyűlölék. melyben az érzékiséget elfojtani nem bírták. Elszunnyadt eszmék helyét a scolastikusok szójátékos álomképekkel tölték be, máglyák füstje lepte el a láthatárt, s a *középkor* céltalan csatangolt.

A világ rendjének ilyen felfogása a természettudományokat előre nem vihette.

De meghasadt kelet felől az ezer éves hosszú éj s az emberiség lelkének új világa nyílt. Kezdődött a szabad észlelés s vele a természettudományok művelése. S ha már feltűnő, hogy az új irányt a classica tanulmányok jelölték ki, úgy még sajtáságosabb, hogy a lendületet a mathematicának, csillagászatnak és orvostannak ókori hagyatéka adta meg. Egyszerű spanyol maurok és dicső vitézek, kik csillanó vértel vitték keletre a kereszt szent jelét, hozták el nekünk azt, mit a próféta zöld zászlaja alatt számunkra a kelet népei óvtak meg a pusztulástól.

Felébredt a vágy, mely eddig az emberek lelkében dermedezett, a tudás vágya. A természet műhelyébe kívántak tekinteni. A scolasticusok mare tenebrosumából kitért a büszke gondolat. Bátran indultak meg az új pályán, mely merész szemük előtt nyílt, s bárha messziről

---

magasabb intéző lénynek szeretete és gyűlölete volt forrása mindennek. E magasabb lényt személyesítette, *valást* alkotta magának.

Szebb kor hajnala jött. A fékezetlen képzeletbe az ész szava is beleszólt. Kezdetben csak halkan és nyomtalan, majd hangosabban, végre a joniai életbúvárok köréből messze elhatolva. Azon ismereteket látva, melyekkel a matematika, astronomia, sőt még az acustica terén egy Thales egy Pythagoras birt, szép jövőt reménylünk a természettudományoknak, de — csalódunk. Kik a művészetben és költészetben, történelemben és metaphysikában remekműveket alkottak, paragon hagyták a természettudományokat. Nem gondolva a természet erőivel és törvényeivel, a technikai szakok előnyeit is nélkülözni kellett ama kornak, melyet ép ezen irányáért az *aesthetikai speculativ* korszaknak mondunk.

Romba dőlt a hatalmas Róma, maga alá temetve a művelő ember minden kéznyomát. Bukására megrendült az emberiség sorsa. Szellemi hanyatlás éjjele borult az alig hasadó fényre. Száműzték az Olympus isteneit, a pogányság véget ért. Az örök itéletől remegve, a földi létet egy szebb és igaz létbe vezető útnak tekintek, — bűn bé-

Pörlekedések, melyek társulati ügyekből erednek, egy választott bíróság által döntenek el, ehhez minden fél két tagot választ, kik aztán egy egyleti tagot választanak elnökül; ha az elnökválasztásban nem jönne létre egyezség, az egyesületi elnök vagy ennek akadályoztatása esetén ennek helyettese tartozik ezen tisztet teljesíteni.

14. §. *Az alapszabályok változtatása.*

Az alapszabályok megváltoztatása, mely a nmságu földm., ipar- és keresk. m. k. ministerium jóváhagyásától függ, csakis a közgyűlés által és ott is a jelenlevő tagok két harmadának szavazata által határozathatják el.

15. §. *Az egylet feloszlása.*

Az egylet feloszlik, ha az egy ezen célra külön egybehitt rendkívüli közgyűlésen résztvevő tagok két harmada által kiváztatik. Ezen esetben az egylet vagyona egy az állatorvosi kart elősegítő célra fordíttatik ugyan-ezen gyűlés által.

Rendészeti és törvényszéki esetek.

Közli Dr. Czako tanár

(IV. folytatás)

Tekintetes Tanári Testület!

A .... kir. járásbírótság f. é. márczius 22-én 2682. sz. a. kelt átiratával egy per tárgyát képező ügydarabot küldött át intézetünk igazgatóságának a bennfoglalt állatorvosi nyilatkozatok felülvizsgálása s illetőleg a hozzácsatolt kérdőpontokra való feleletadás céljából. Ezen ügydarab nekem adatván ki véleményes előterjesztés végett, van szerencsém róla a következőkben tenni meg jelentésemet.

Tényállás .....l.....f.....lakos 1873. deczem-

intett a pálya bére, csüggedés nélkül haladtak, mert céljuk volt s e célban bíztak.

A földrajz és csillagászat, a természet- és vegytan terén szakadatlan sorban sűrűn követték egymást a felfedezések. Megizmosodott az ébredt erő, eredményein örülve az ember mindég nagyobbat és nagyobbat kezdett; ősök mulasztását pótolva a múltnak léha napjait hódító világgal cserélte fel.

Az inductio nehezen, de fényesen győzött, s végdiadalt ünneplve a speculatio felett, megalapította azon *inductiv technicai* korszakot, melynek áldásai között élünk mi magunk.

Hagyjuk el az archimedesi pontot s térjünk vissza saját körünkbe.

Előttünk korunk történelme. Tiszteletet gerjesztő vaskos kötet, melynek minden lapja arra vall, hogy az emberi tehetségek legdicsebb kora a mi napjainkba esik, messze túlhaladva múlt időknek legszebb napjait, a hellén virágzás mulékony fénykorát.

Nem azon történelmet értjük, mely leomlott lakok-ról, pusztult országokról és királyok bukásáról szól, hanem fajunk azon igaz történelmét, mely jelzi a haladást

berben egy 9 éves schweizi tehenet kívánt megvenni . . . i . . . a ugyancsak . . . lakostól, de ez utóbbi még akkor oda nyilatkozott, hogy a tehen nem eladó. Később azonban a következő 1874 évi február 6-án már azt üzenté . . . *lnek*, hogy a tehen megborjazván, most borjastól eladja. . . . *l* csakugyan meg is vette a tehenet, s február 8-án este haza vitette. De még azon éjjel azt vette észre, hogy a tehen szomorú és nem eszik; ugyanezt tapasztalta másnap és a következő napokon is, mit oda magyarázott, hogy az állat az idegen helyhez nem szokott még hozzá ; óvatosságból azonban mégis elhivatta előbb . . . *h* . . . *r* megyei állatorvost, később . . . *z* . . . *s* gyógykovácsot, kik a tehenet betegnek ismervén föl, . . . *z* gyógykezelés alá is vette azt. Mindazáltal a tehen február 20-án vagyis az átvétel után 12-ed napra elhullott. Ezt a tulajdonos a hatóságnak följelentvén, az állatnak szakértők általi felboncoltatását kérte, mi február 21-én . . . *h m* . . . állatorvos, . . . *t* katonai állatorvos és . . . *z* gyógykovács által véghez is vitetett. A boncolatról fölvevett jegyzőkönyv lényegesebb pontjai a következők:

Bonczlelet. A test igen elsoványodott és felpuffadt, a szemek beesvék, a látható nyákhártyák fellazultak és szürkések. A hasürben savós ömlenyek. A belek és fodor feketésszürkék, valamint a belek nyákhártyája is, mely e mellett fellazult és könnyen leválasztható. A bendő egész bal oldalán „nyirkkiizzadás folytán” a hasfallal összenőtt s a „hosszas tartam következtében” már részben genyedésbe ment át. A vesék nagyok, halvány-szennyes színezetűek. A lép „göcsös.” A máj feketés-szürke és pépszerűen „feloldódott.” A méh, hólyag és húgycső nyákhártyája mint a beleké. A tüdő halvány és vérszegény, a bal szárny felbomlott vérrel telve. A légcső nyákhártyája szintén fe-

tudományban és művészetben, mely elmondja, hogy babonák bilincset összetiporva az ember miként szerze magának uralmat a természet erői felett, hogy önerejéből lépésről lépésre miként jutott mindég közelebb ama célok felé, melyek egyedül teszik az embert emberré. Ezen történelemben lapozva, egész sorára akadunk a hadjáratoknak, melyek vérontás nélkül hódítottak ugyan, de a mit meghódítottak, az tulajdonunk marad mindvégig. Fényes nevek tűnnek fel előttünk, a haladás nagy férfiai, kikről a hír beszél és kikre halhatatlan érdem ragyogása szállott. Ott találjuk Newtont és Voltát, Stephensont és Humboldt-t, Liebiget és Darwint.

Ha szemünket körülhordozzuk a jelennek láthatárán, lépten-nyomon az óriási haladás tanujeleivel találkozunk.

A tengerész nem törődik többé a csillagok állásával, hanem a tenger habzó végtelenjén az igénytelen delejtű ingására biz életet és vagyont; a vegyész a csatáros kátrányból oly szinompát varázsol, a minővel maga az anyatermészet is csak ritka jó kedvében kedveskedik; a szökevény túl az oceánon távirott fényképével fogadják ; az életbúvár a gondolat tartamát méri; a gépész szénnel és vízzel titáni erőt képes kifejteni, s vele országokat hi-

ketés-szürke és fellazult. A sziv kissé nagyobb, belfalzata, főleg a jobb gyomorban „sötétbarna.” A szivben és nagy edényekben foglalt vér fekete és felbomlott.

Tanúvallomások. A bonczolati jegyzőkönyv alapján a nevezett szakértők azt véleményezik, hogy a kérdéses tehén idült typhusban hullt el, mely legalább is egy hónap óta tartott már.

Ezen véleményre támaszkodva, . . . *l* a tehén előbbi tulajdonosa ellen kártérítési pert indított, állítván, hogy ez neki beteg tehenet adott el; mely állítás ellenében alperes egy tanúval bizonyítja, miszerint a vevő csakis azután vihette el tőle a tehenet, miután meggyőződött, hogy az állat az eladás napján még evett. Alperes inkább azt gyanítja, hogy a vevő forró moslékot itatott otthon a téhénél, s ez okozta volna a betegséget.

A pótlagos kihallgatásnál . . . *h* a bonczolati jegyzőkönyvhöz csatolt véleményét megújítja, azon hozzátétellel, hogy a chronicus typhus, mely másként „Blutzerseztungsprozess”-nek is nevezetik, gyógyíthatlan betegség, néha 4 hónap is eltelik míg kitör, s „minden életképességet nélkülöz.” Okai: rossz víz, rossz táplálék és levegő. Keletkezését nem lehet észrevenni, míg csak ki nem tör. A baj a bonczolás előtt legalább is 1 hónappal kezdődött. Bonczolás előtt 8 nappal vizsgálta a tehenet s vette észre betegségét, minek folytán felperes . . . *z-czal* kezelte azt.

. . . *z* szóról szóra csatlakozik . . . *h* vallomásához, megjegyezvén, hogy a tehenet a bonczolás előtt 7 vagy 8 nappal gyógykezelt.

Mindkét szakértő hozzátoldja vallomásához, hogy forró moslék nem okozhatta a betegséget, miután a tehénnek nem is iszszák a forró folyadékot.

---

dal át, hogy Szent-Pétervár szomszédja lesz Rómának; a mérnök a föld forró mélyébe hatolva forrását fakasztja a gyógyható viznek; a föld térképét javítva a földszorosokat metszi át, hogy a tengerek násznapot üljenek. Ha mind ezt látjuk, ha halljuk, hogy az emberi ész fáradni nem tud, hanem tervet tervre sző, s ha végre kiáll a csillagász, ki a távolnak kémli titkait, s ma 1879-ik évi augusztus hó 28-án megjósolja, hogy 2012-ik évi június hó 5-én dél-előtti 10 ó., 22 p., 11 mp.-től délutáni 5 óráig Venus a napnak keleti szélétől a nyugati felé fog elvonulni: akkor „lelkünk riadva felesel érzéseinkkel, szemökre hányja, hogy meg akarják csalni, hogy látás, hallás hazudnak.”

De csakhamar meggyőződünk, hogy való igaz mindez, s ekkor hálás tekintetünk a természettudományok felé fordul és benső meglepődéssel nevezük ma már embernek, a szerszám készítő állat késő utódát.

Az encyclopedisták már a tizenhét században sejtették ugyan századunk regényét; de korunk vívmányai meghaladják azt, mit ők gyönyörrel festettek lelkük elé. Káprázat foghatná el tekintetünket és mily könnyű volna hinni, hogy a művelődés ily pompás zománca csak boldogságot és meglepődést takarhat. Ámde tagadják.

Az alperes részéről szakértőül felhívott . . . *a* . . . („egy kurzust végzett”) állatorvos vallja, hogy chronicus typhus nem ismer, de a vérbomlási folyamat (Blutzerseztungsprozess) gyógyíthatlan betegség, mely létrejöhet rossz időjárás, rossz táplálék, meghűtés, rossz víz és forró ital következtében. Mindjárt az első vagy második napon fölismerhető, s tart 9 — 12—15 napig. Azon kérdésre, hogy a bonczolelet felől mi véleményben van, a következő, ropant különös feleletet adja: „A bjk.-ben leirt változások tüdőgyuladást hoznak létre (Lungenentzündung erzeugen), mely rothadásba megy át. gyógyíthatatlan és hosszabb ideig, egész 15 napig eltart.”

Kérdőpontok. Ez utóbbi szakértő véleménye alperes által a két előbbiétől eltérőnek tartatván, az ügydarab intézetünkhöz tétetett át felülvizsgálat végett, a következő kérdések kíséretében:

1. Ismer-e a tudomány chronicus typhus nevű marhabetegséget vagy nem?
2. A bonczolási jegyzőkönyvben foglalt lelet szerint micsoda betegségben döglött el a per tárgyát képező tehén?
3. Mik lehetnek ily betegségnek okai?
4. Gyógyítható-e azon betegség, melyben a kérdéses tehén megdöglött, gyógyszerekkel vagy nem?
5. Megváltozik-e a marha rendes természete ezen betegség kiütése után azonnal vagy nem?
6. A betegség kiütése után hány napra észlelhető az és mily jelekben mutatkozik?
7. Ehetik, ihatik-e az ezen betegségben szenvedő marha a betegség kiütése után rendszeren vagy nem?
8. Mennyi idő szükséges ahhoz, hogy ezen betegségben szenvedő marha megdögljön?

Minden ajakról panasz hangzik felénk; itt a munkás fáradt jaja, ott a gazdag sóhaja. És a mint egyesek magukról, úgy panaszkodnak az összeségről. De hátha pessimisták, kik minden jót csak a múltban leltek és túloznak a jelen itéletében? Talleyrand azt mondotta: ismerek valakit a ki bölcsőbb a világ minden bölcsénél — ez a közvélemény. Kérdjük meg a közvéleményt, de tőle is csak azt tudjuk meg, hogy létünk aggasztóan szomorú, a közerkölcs süllyedt, a társadalom korhadt. A ki pedig a közvéleménynek sem hisz, az forduljon tanácsért ama tudományhoz, mely számokban lajstromozza létünknek minden viszonyát és hinni fog, de felsohajt: hogy a számok miért mondanak igazat.

Ha lelkünket kiöntenők, el nem mondatnók a vésszes jelenségeket mind és panaszaink végtelen sorát. De minek is? Elégge érezzük azt, a mit *a kor betegségének* szoktunk mondani. Rövid két szó, mely értelmébe zárja az emberiség minden nyomorát.

Ha eddigi rohamos haladásunkat a természettudományok céltudatos műveléséből származtatjuk, és a közszellem elfajulása épen a legnagyobb vívmányok korába

9. Minő véleményt adhatni a szakértők előadásaira?

Vélemény. Tekintetes Tanártestület! A bonczolati jegyzőkönyv hiányai, miként látni méltóztatik, az első pillanatra szembeötlők. A lépről csak annyi van mondva, hogy „göcsös” (knotig), holott annak terjedelme, összeállása és vértartalma a jelen esetben igen sokat járulhatna a kórisme megállapításához. A máj feketésszűrkének iratik le, holott nyilván csak a májat bevonó hashártya, nem pedig maga a máj állománya volt ily módon elszinesedve. A bendőnek a hasfalhoz való odanövése az ott talált genyedéssel együtt oly homályosan van leírva, hogy még gyanítani sem épen könnyű, mi volt az tulajdonképen. A helyett, hogy az ilyen subjectiv megjegyzéseket, mint: „nyirkkiizzadás folytán” nőtt oda, vagy „a hosszas tartam következtében ment át genyedésbe” a véleménybe tették volna a szakértők, inkább a bonczleletbe írták azokat, hol pedig a részletes objectiv leírásnak nem kellene a privát felfogás által háttérbe szoríttatnia. Bizonyára ezen „hosszas tartam következtében” és „nyirkkiizzadás folytáni odanövés”-féle kifejezések vezették a szakértőket azon vélekedésre, hogy az egész betegség chronicus volt; pedig nagyon valószínű, hogy azon *odanövés* csakis *odatapadás* volt, miről bővebb vizsgálat után meggyőződve, aligha tartották volna a bajt legalább is 1 hónaposnak. Lehetséges egyébiránt, hogy ez a változás a főbajtól egészen függetlenül valamely erőművi sértés (pl. zsiros testnek lenyelése) következtében támadt a bendő falánál, a minek szanasmarhák, falánságuk és nyelvök alkata miatt, tudvalevőleg igen ki vannak téve. De hiányzanak az ivarszervekre vonatkozó adatok is, csupán a méh nyákhártyája van főlemlítve; már pedig olyan tehénnél,

esve, azokhoz mintegy kötve látszik lenni, úgy csak kötelességet teljesítünk, ha szakértők és emberbarátok e hivatott körében fürkésző figyelmünk tárgyává teszszük az emberiség nagy baját.

Magyarázat után látva ne feledjük, hogy az helyes csak úgy lehet, ha nem véletlenre, nem egyoldalú felfogásra, hanem általános érvényű körülmények törvényszerű összességére támaszkodik. Ép oly kevéssé képezheti elfogult egyéni nézet a szabályszerűséggel jelentkező viszonyok helyes és érvényes magyarázatát. Mindezekkel nem törődünk.

De szó nélkül nem hagyhatjuk azt, hogy csalódott aspiratiók, melyek haladásunkat nem hajlandók ugyan a természettudományi felfogás és észjárás eredményének tekinteni, korunk minden bajáért mégis a természettudományokat vádolják, mert ezek ölen találta menhelyét a materialismus, az emberek igaz lelkét pedig a materialismus hajtotta minden gonoszra.

A vád nem következetes — ennek igazítása nem mi reánk tartozik.

De a vád igazságtalan, mert egész súlya a materialismus szónak becsempészett értelmében rejlik. Mi az

mely ellés után rövid idő múlva beteg lett, szükséges lenne tudnunk valamit a lepényről, a méhfalazat nyirkedényeiről és visszereiről, a petefészkekről és kürtökről, a hüvelyről és külső ivarrészekről is; — ha ugyan a kérdéses tehén csakugyan rövid idővel borjazott meg a vétel előtt, mert erre nézve a periratok semmi tájékozást nem nyújtanak. Hiányzik továbbá minden adat az állatnak életében észlelt kórtüneteiről, mint szintén nem tudhatunk meg semmit a kórtörténetéről sem. — Mindezeket azért tartottam szükségesnek kiemelni, mert nem lehetetlen, hogy ha a tehén csakugyan akkoriban borjazott volna meg, a halál létrehozásában az ellési láznak is volt némi szerepe. Minthogy azonban e tekintetben felvilágosító adatok nem állnak rendelkezésünkre, s nem is hihető, hogy ilyeneket talán pótlólag bekérendett tanúvallomásokból nyerhetnénk, kénytelenek vagyunk a beküldött kérdőpontokra való megfelelésnél csupán azon betegségre lenni tekintettel, mely a bonczjegyzőkönyv pontjaiból mégis leginkább kiolvasható, t. i. az Anthrax egy nemére, melyet sokan typhusnak neveznek, s a többször említett szakértők is annak mondanak. Ezekhez képest tehát a főbbi *kerdőpontokra* következő *feleleteket* tartom czélszerűnek javaslatba hozni:

Feleletek a kérdőpontokra:

Ad 1. „*Chronicus typhus*” nevű marhabetegséget a tudomány nem ismer. Az anthrax egy nemét sokan typhusnak nevezik, de ez sohasem *chronicus*, hanem mindig *acut* lefolyású, amennyiben néhány napnál tovább sohasem tart.

Ad 2. Amennyire a hiányos bonczolati jegyzőkönyvből kivehető, a kérdéses tehén *typhusban*, vagyis az *Anthrax* (lépfene) egy nemében hullott el.

Érzékvilág törvényeit és végső okait kutatjuk érzékeinkkel, ez a mi materialismusunk, ez a tudományos materialismus, mely ily értelemben a realismussal azonos. A mi pedig a szó szerinti materialismust illeti, az nemcsak ma, az kezdettől fogva domináló tényező volt az emberiség pszichológiájában, annak a természettudományok melegágyára ugyan szüksége nem volt, mert már akkor fennállott, midőn a pusztában éhezve s epedve várták, hogy a manna hulljon az égből.

A realismus nem egyéb, mint a szellemi működés módja es iránya, a materialismus pedig szervezeti működésünk következménye. Társadalmi viszonyaink végső okát egyik sem képezheti, mert bármily döntő befolyással legyen a realismus vagy materialismus egyesekre, sőt egész osztályokra, kihatásuk soha sem oly törvényszerű és általános, hogy korunk minden jelenségét öreájuk vihetnők vissza.

Pedig ha a kérdés mélyére hatolunk, de különösen ha közéletünket a statistika tükrében tekintjük, elbámulunk bűnnek és erénynek, házasságnak és halálnak, örülésnek és öngyilkosságnak következetes voltán, a legellen-
tétesebb viszonyoknak okozatos egymásutánjában oly tör-

Ad 3. A typhus okai különfélék lehetnek; leginkább: tikkasztó meleg időjárás, roszul szellőzött, meleg, tisztátlan, szóval egészségtelen istállók, romlott (pl. penészes) eledel és ital. Alkalmi okok gyanánt meghülés, életrendi hibák (pl. hirtelen megváltozott táplálkozási mód), és nagy felhevülés (pl. sebes hajtáskor, vasutakon) stb. tartatnak.

Ad 4. A szarvasmarhák typhusa nem absolute gyógyíthatatlan ugyan, de annyira veszélyes betegség, hogy a leggondosabb orvosi kezelés mellett is csak 10% legfőbb 20% menthető meg.

Ad 5. Az állat természete a betegség kiütése után mindjárt megváltozik.

Ad 6. A betegség már az első (1—2) napokban fölismerhető; hogy azonban mily jelekben mutatkozik az, a tünetek sokfélesége miatt itt nem részletezhető. *Láz* tünetei mindenkor vannak jelen.

Ad 7. Ezen tünetek közé tartozik többek közt az is, hogy az állat étvágyát elveszti, szomja azonban még fokozott; ennél fogva enni ugyan rendszeren nem szokott az ily állat, de inni, ha erre alkalma van, annál gyakrabban.

Ad 8. Halálos esetekben egy hét alatt rendszerint elhull az állat.

Ad 9. Hogy a kihallgatott szakértők előadásaira minő véleményt adhatni, az már a főbbiekből kitűnik. Budapest 1876. április 10.

Dr. Czako Kálmán,
tanár, mint előadó.

K ü l ö n f é l é k .

Kérelem! Mindazon t. cz. előfizetőinket, kik még a folyó év második felére az előfizetési illetéket be

vényszerűséget találunk, hogy társadalmi kérdéseinknek csak azon megfejtésébe nyugodhatunk mint helyesbe, mely soha és senki számára kivételt nem tűrő általános érvényű törvényen alapul.

Ismerjük az élőlények egy törvényszerűségét, ismeretét Darwinnak köszönjük.

Darwin, ki annyi észleleti tény felett rendelkezett, mint előtte senki, világra szóló következtetéseit el nem hamarkodta. Husz évi észlelés, összehasonlítás és fontolgatás után lépett ki nyíltan végre azon synthesissal, hogy a szerves lények mindensége fokozatos fejlődés útján jött létre és hogy az a legegyszerűbb ősalakokra vihető vissza.

E fejlődésnek szakadatlan láncolatát is ismerjük, a legegyszerűbb élő, táplálkozó és szaporodó protoplazmaszemcsétől a Bathybius Hackeliitől fel az emberig. Kárba veszett Cuvier és Agassiz minden fáradozása, mert az állatok oly élesen körülírt, megcsontosodott családok között mindenütt átmenet létezik, mint létezik folytonos változás úgy, hogy fel nem találjuk azon állatok hasonmását, melyek párjával vonultak Noe bárkájába.

Darwin nemcsak azt mutatta ki, hogy a lények

nem küldötték, kérjük azt mielőbb beküldeni sziveskedjenek. Egyszersmint szerencsénk van tudatni, hogy az 1878-ik vagyis I-ső évfolyam teljes példányokkal kapható, még pedig majd felére leszállított áron, azaz 2 frt 50 kron.

Értesítés a keleti marhavész állásáról s egyéb ragályos és járványos állati betegségekről, november hó 7-től bezárólag november hó 15-ig.

1. Magyarország területe vészmentes.

2. Horvát-Szlavonországban uralg a marhavész a károlyvárosi alispánság területén Zamrsje, Novaki, Kucevica, Lug és Maletic községekben; a krapina-topliczai alispánság területén Radakova, Bratovski-vrh és Dubrava községekben; a jastrebarskai alispánság területén Jaska, Breznik, Paplovcan, Gorniki, Kozlikovoc és Ferenczi községekben; végül a zágrábi alispánság területén Cucerje, Dolec és Slanovec községekben. Megszűnt a marhavész a károlyvárosi alispánság területén Blatnica községben és a zágrábi alispánság területén Podgradje községben.

2. A horvát-szlavon katonai határvidéken uralg a marhavész a rakováci kerületben Mekuse, Turn, Felsőtrebinje, Brezovagla, Vukmanic, Svarca, Zagrad, Tusilovic, Mrzlopolje és Udbinje községekben; a kostanjevaci kerületben Drage, Kesere és Radatovici községekben; az ogulini kerületben Skradnik, Józsefvölgy, Veinoh, Munjava, Ponikve. Generals-Kistol, Ostaria és Klanal községekben; végül a rakovici kerületben Lejeskovac községben.

3. A fiumei tengerészeti hatóságnak távirati jelentése szerint Fiumében és vidékén az állategészségi állapot teljesen kielégítő.

A magyarországi hasznos háziállatok közt uralgó ragályos és járványos betegségek rovatos kimutatása:

alakja változott és egyre változik még ma is, hanem azt is kimutatta, hogy *miképen* történik e változás és okát általános érvénye által természettörvénynyé emelte.

Ezen folytonos változásnak átalakulásnak legáltalánosabb oka Darwin szerint *a létért való küzdelem*.

Öntudatlan tanui vagyunk e küzdelemnek mindig és mindenütt. Nem sejtjük ugyan a természet fenséges csendjében a szerves lények élethalál harcát. de csalóka a természet békéje, mert tényleg minden élő lény minden ellen küzd, még pedig első sorban a létért.

Ha a kölkállat először megy élelme után, megszerzendő azt, a mire szüksége van, úgy találja, hogy ugyanazon helyen, ugyanazon élelemért jár más állat is, mert az is élni akar. Ebből keletkezik a harc, mert élelemre van szüksége mindegyiknek a maga és övéi számára. Kezdődik a tolkodás és lökdösés, sürgés és forgás, iparkodás és fáradozás, futás és hajhászás, üldözés és menekvés, keresés és ragadás, lopódzás és lesben állás, fogdosás és szökés, kinzás és gyötrés, támadás és marcangolás, szóval a létért való küzdelem. Mert mindezen küzdelemnek első dija a pusztá lét.

(Folytatása következik)

Megye	Község	Az állatok taja és darabjainak száma	A kór megnevezése	Elhullott vagy gyógykezeltek
Arad	Arad	1 db ló	takonykór	kiirtott
Baranya	Buzsák p.	2 „ „	..	..
	Bácsfalu	7 „ sz.marha	lépfene	elhullott
	Szentlőrincz	1 „ „	..	..
	Kistelek	2 „ „	..	..
Borsod	Cserdi	1 „ „	..	..
	Baranvavár	2 „ ló	..	..
	F.-Kelecseny	2 „ „	..	..
	Felső-Nyarád	1 „ „	..	..
Gvőr	Ótvevén	2 „ „	..	..
	Hajdú	1 „ „	..	..
N.-Kükiillő	Debreczen	1 „ „	takonykór	kiirtott
	Berethalom	1 „ „	lépfene	elhullott
	Medgyes	1 „ „	..	..
	Brulva	1 „ sz.marha	..	..
Nvitra	Kóhalom	1 „ ló	takonykór	kiirtott
	Érsekújvár	2 „ „	..	..
Pest - Pilis	Budapest főv.	21 „ sz.marha	lépfene	elhullott
Sopron	Repce-Szem.	6 „ „	..	..
	Farád	1 „ ló	bőrféreg	..
S/ilagy	Kis-Goroszló	15 „ bivaly	lépfene	..
	..	4 „ sz.marha	..	..
Ung	Vorocsó	3 „ „	..	..
	Hosszúmező	1 „ ló	..	..
Vas	Csém	1 „ sz.marha	..	..
	Hermán	1 „ „	..	..
	Széplak	1 „ „	..	..
	Gerse	1 „ „	..	..
Veszprém	Közén-Iszkáz	6 „ bivaly	..	..
	..	1 „ „	..	..
Zala	Csab-Rendek	3 „ sz.marha	..	kiirtott
	..	1 „ ló	takonykór	elhullott
	Goganfa	1 „ sz.marha	lépfene	kiirtott
	Preszeka	1 „ „	..	elhullott
Zemplén	Szivicza	1 „ „	tüdővész	..
	Nemcsák	..	lépfene	..
	Bellatinz	..	..	..
	Pribiszlavec	1 „ „	..	..
	Hosszufalu	1 „ „	..	..
	Gumilicza	1 „ „	..	..
	F.-Csebinve	1 „ ló	takonykór	kiirtott
	Tót-Jablonya	3 „ sz.marha	lépfene	elhullott
	Izbuga-Bela	2 „ „	tüdővész	..
	Turánv	1 „ „	..	..
Havaj	3 „ „	lépfene	..	

Jegyzet. I. A ragályos és járványos állati betegségekre vonatkozólag az 1859. évi 32592. sz. belügyministeri szabályrendelet megfelelő §§-ai alkalmazatnak.

II. A keleti marhavész kivételével azon ragályos és járványos betegségek, a melyek a mult heti kimutatásban benfoglaltattak és ezen értesítésben elő nem fordulnak, megszünteknek tekintendők.

5. Az osztrák tartományokban uralg a marhavész és pedig: Krajnában Leibach környékén, St.-Veit községben; a gurkföldi kerületben Vrk-Reza, Gross- és Klein-Drusce, Ober-Nassenfuss, Slinovice, (Landstrass mellett) Cesence, Hinovice, Lomno és Jarciverk községekben; a littai kerületben Gross-Garber és Martinsdorf községekben; a rudolfswerthi kerületben Perpance, Alsó-Warenberg, Weindorf, Seisenberg, Steinwand, Gaber, Wrussnitz, Iglénik, Unterforst, Hönigstein és Langenthan községekben; a tschernembeli kerületben Dula, Dragomelsdorf, Berekavas, Metling, Skemlonic, Radovica és Seló (Vercic mellett) községekben; továbbá uralg a marhavész Stájerországban a pettaui kerületben Dollitschen, Invanzen és St.-Urban községekben; a leibnitzi kerületben Koglbérg, Wagendorf és Marchtring községekben; a ratkersburgi kerületben Marek, Anblick, Unter-Rakitsch és Abstall községekben; a marburgi kerületben Gross-Wintersbach, Ober-Wellitschen, Nawarda, Strasche és Ober-Gasterni községekben és végül a tengervidéken a voloskai kerületben Jelsane községben. Megszűnt a marhavész Krainában

a littai kerületben kivéve Gross-Gaber és Martinsdorf községekben; a gurkföldi kerületben Slince és Landstrass községekben; a rudolfswerthi kerületben Ober-Dobrava, Plesifca, Gross-Liplach, Cerone, Hönigstein, Sajenice, Razbure, Primdorf, Ambrus, Weichsel és Unter-Laonitzza községekben; végül Stájerországban a rauni és feldbachi kerületekben.

Kelt Budapesten, 1879. évi november hó 15-én.
29614 sz. *A földművelés-, ipar és kereskedelemügyi m. kir. ministerium állategészségrendőri osztálya.*

Bölcsen van! A falu bölcsei Balaton-Kajáron f. hó 4-én kupaktanácsra gyűltek össze, melynek tárgyát a község érdemes kanászának azon jelentése képezte, hogy a sertésfalka közé vezett kutya tévedt és néhány malacot megmárt: kérdi tehát a bölcs tanácsot, miképen szándékozik intézkedni a bekövetkező nagyobb baj elhárítására? A kupaktanács erre összenézett s rövid vita után elhatározta, hogy itt nincs más mód, mint a polgári javasasszonyt, az egész sertésfalkára való ráolvasás és a vesztség ellen szükséges gyógyszerek kiszolgáltatása végett sürgősen elhozatni. Ugy történt. Délután a javasasszony diadalszekéren a község házához megérkezvén, dobszó mellett közhírré tétetett, hogy a sertéseket ki-ki otthon tartsa, míg a javasasszony megvizsgálja és a gyógyszerekért mindenki a község házához menjen. A balatonkajári bölcsességnek különben nem ez az első bizonyosága,

—F. H.

Az Állattenyésztés. Ezen czimmal jelent meg legközelebb az országos m. kir. statistikai hivatal által a Párisban 1878-ikban tartott egyetemes kiállításról kiadott hivatalos jelentés azon része, melynek a szarvasmarha, juh, sertés és baromfi képezi tárgyát

Kötelességünknek tekintjük kivált a szakférfiak irányában figyelmüket ama jelentés ezen füzetére irányítani, annál is inkább, minthogy az a tenyésztés terén kiváló szakegyén tollából folyt, s mint jeles szakismerettel kidolgozott már ennél fogva is kiválóan tanulságos; fokozza még érdekét és becsét e műnek a számos rajz, melyet szerzője *Tormay Béla* kir. tanácsos, a m. kir. állatorvosi tanintézet igazgatója sajátkezűleg, a helyszinén természet után készített s jelentéséhez csatolt.

De nemcsak a szakember fogja haszonnal olvasni ezen művet; hanem a többi közönség is, melynek érdeklődését a jeles szakíró ismert vonzó irányú előadása nyeri meg.

A mű, mely méltán, mint szintén valóban az „ész és munka” versenyének eredménye, hazai szakirodalmunkban nyereségnek elismerendő — kapható Molnár és Hoffmann (azelőtt Eggenberger) urak könyvkereskedésükben; a Ferenczrendiek terén, s ára csak 1 frt 20 kr. —y

Szerkesztői közlemények:

G. D. úrnak Boszniában. Utolsó tartózkodási helyének tudatása óta többször változtatván azt, anélkül, hogy mi arról tudomással birtunk volna, — a lap rendetlenül kézhezjutásáról nem tehetünk. *A kiadók.*